

ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน

A Feasibility of Applying the Appreciative Inquiry Process to Develop Community Innovators

¹กรวิกา กัปตพล, ²ฐาศุกร์ จันประเสริฐ และ ³ดุษฎี อินทรประเสริฐ

¹Kornwika Kuptapol, ²Thasuk Junprasert, and ³Dusadee Intraprasert

^{1,2}สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Behavioral Science Research Institute of Srinakharinwirot University, Thailand

³บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Graduate School Srinakharinwirot University, Thailand

E-mail: ¹k.kornwika@gmail.com, ²thasuk@g.swu.ac.th, ³dusadee@g.swu.ac.th

Received October 9, 2025; Revised December 8, 2025; Accepted December 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน ในตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย แกนนำและผู้แทนวิสาหกิจชุมชน จำนวน 12 คนผ่านการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแนวคำถามการสนทนากลุ่ม ข้อมูลที่ได้วิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสะท้อนความต้องการพัฒนา 5 ด้าน ได้แก่ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การพัฒนาโค้ดท้องถิ่น การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยมีความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา 4 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหา การสร้างฝัน การออกแบบ และการสานฝัน เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนค้นหาศักยภาพที่มีอยู่ และกำหนดเป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้จากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหา ช่วยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้ค้นหาศักยภาพเชิงบวกของตน เชื่อมโยงกับความต้องการเชิงพัฒนา และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและทัศนคติที่ส่งเสริมการสร้างสรรค่นวัตกรรมชุมชนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเป็นไปได้; วิสาหกิจชุมชน; กระบวนการสุนทรียแสวงหา; นวัตกรรมชุมชน

Abstract

This article aimed to examine the feasibility of applying the Appreciative Inquiry (AI) process to develop community innovators among members of community enterprises in Nong Saeng Subdistrict, Pak Phli District, Nakhon Nayok Province. The study employed a qualitative research design, with a purposive sample of 12 leaders and representatives of community enterprises. Focus group guiding questions were used as the research instrument. Data were analyzed through content analysis and presented descriptively. The findings reflected development needs in five areas: creating new generation leaders, developing local guides, expanding products, using technology, and building work networks. The study indicated that it was feasible to apply the four stages of the appreciative inquiry process—Discovery, Dream, Design, and Destiny—in developing community innovators. This process helped create a space for communities to identify their existing potential and collaboratively define shared goals in a systematic manner. The research indicates that the application of appreciative inquiry opens opportunities for communities to identify their positive potential, connects it with developmental aspirations, and fosters behavioral and attitudinal changes that contribute to sustainable community innovation.

Keywords: Feasibility; Community Enterprise; Appreciative Inquiry Process; Community Innovators

บทนำ

ประเทศไทยได้วางยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580) เพื่อขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยระบุให้นวัตกรรมเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และศักยภาพคนในทุกภาคส่วน ในบริบทนี้ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนถูกยกขึ้นเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจฐานราก ที่มีบทบาทผลิตสินค้าและบริการ ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตามแม้จะมีศักยภาพด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมเชิงคุณค่า แต่ชุมชนเหล่านี้ยังเผชิญกับข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ การขาดผู้นำรุ่นใหม่ที่สามารถสานต่อ การขาดความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์บรรจุภัณฑ์ที่ไม่ทันสมัย และการขาดเครือข่ายความร่วมมือกับภาควิชาการ ภาครัฐ และเอกชน ซึ่งล้วนเป็นอุปสรรคต่อการสร้างสรรค์และยกระดับนวัตกรรมระดับฐานราก

งานวิจัยที่ผ่านมาในภาคองค์กรภาครัฐและเอกชน เช่น สถานศึกษา โรงพยาบาล บริษัท พบการพัฒนาพฤติกรรมสร้างสรรค์นวัตกรรมในหลายแห่ง (จามรี พระสุนิล, 2563) แต่ยังคงขาดงานวิจัยที่มุ่งเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและโดยเฉพาะการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการค้นหาค้นหาจุดแข็ง คุณค่า และโอกาสเชิงบวกแทนการมองปัญหาเป็นหลัก (Boyd & Bright, 2007) นอกจากนี้ พบงานวิจัยสากลที่ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหา

ในการมีส่วนร่วมของชุมชน (Joyner, Lackey & Bricker, 2019) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแนวคิดสุนทรียแสวงหาช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุนี้ จึงปรากฏช่องว่างขององค์ความรู้ (Knowledge gap) ที่จะศึกษาความเป็นไปได้ เงื่อนไข และแนวทางของการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหา เพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนในบริบทไทย โดยเฉพาะที่ตำบลหนองแสง อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรเด่น เช่น เกษตรอินทรีย์ ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โรงผ้าพิมพ์ใบไม้ จักสานจากพลาสติกรีไซเคิล แต่ยังเผชิญข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและเครือข่ายการทำงาน การศึกษาในพื้นที่นี้จึงมีความสำคัญทั้งในแง่เชิงประจักษ์และเชิงทฤษฎี

บทความวิจัยนี้นำเสนอความเป็นไปได้ของการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสวนทองมุลและเครือข่าย โดยมุ่งสร้างองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงแรงบันดาลใจจากจุดแข็งของชุมชนเข้ากับทุนทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น ทั้งยังเติมเต็มช่องว่างด้านวิชาการในประเด็นแนวคิดสุนทรียแสวงหากับวิสาหกิจชุมชน พร้อมข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติสำหรับชุมชน และหน่วยงานสนับสนุน และการวิจัยในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

นวัตกรรมชุมชน เป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญในการนำแนวคิดสร้างสรรค์มาพัฒนาทรัพยากรของชุมชนให้เกิดมูลค่าและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สามารถพัฒนาแนวทางใหม่เพื่อเสริมความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน (จามรี พระสุนิล, 2563) ขณะที่ Rogers (1983) ให้นิยามนวัตกรรม ว่าเป็นผู้ที่ริเริ่มสิ่งใหม่ก่อนผู้อื่น มีความรู้ด้านเทคโนโลยีสูง และสามารถจัดการความไม่แน่นอนได้ดี ขณะเดียวกันงานวิจัยไทยร่วมสมัยชี้ว่า นวัตกรรมชุมชนยังต้องมีคุณลักษณะด้านความคิดสร้างสรรค์ ความผูกพันต่อชุมชน และพฤติกรรมเชิงนวัตกรรมที่ต่อยอดได้จริง (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2563) ในระดับสากล แนวคิดนวัตกรรมชุมชนมีพัฒนาการเชื่อมโยงเข้ากับมิติทางสังคมและการมีส่วนร่วมของพื้นที่ เช่น Boyd and Bright (2007) ซึ่งอธิบายกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงของชุมชนผ่านจุดแข็งและพลังเชิงบวก และงานศึกษาของ Joyner et al. (2019) ที่พบว่านวัตกรรมชุมชนเกิดขึ้นได้เมื่อสมาชิกในพื้นที่มีบทบาทเชื่อมโยงเครือข่ายและทรัพยากรของตนเพื่อแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนจึงมิได้เป็นเพียงผู้สร้างนวัตกรรมเท่านั้น หากยังเป็นผู้ขับเคลื่อนทุนทางสังคม กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างยั่งยืนผ่านความคิดสร้างสรรค์ ความกล้าในการริเริ่มสิ่งใหม่ และความสามารถในการประสานเครือข่ายเพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่อย่างมีทิศทาง

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึงพลังหรือทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจร่วม บรรทัดฐาน และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานร่วมกัน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดย Putnam (1993) อธิบายว่าทุนทางสังคมเป็นผลประโยชน์ร่วมของสังคมที่เกิดจากการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แตกต่างจากทุนทางเศรษฐกิจซึ่งมุ่งผลประโยชน์ส่วนบุคคล ในมุมมองของ Coleman (1988) ทุนทางสังคมทำหน้าที่เป็นทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ (Relational resources) ที่เอื้อต่อการส่งผ่านข้อมูล การสร้างความคาดหวังร่วม และการลดต้นทุนทางสังคมในการทำงานร่วมกัน ขณะที่ Bourdieu (1986) ขยายความว่า ทุนทางสังคมยังเชื่อมโยงกับอำนาจ เครือข่าย และการเข้าถึงทรัพยากรอื่น ๆ ซึ่งส่งผลต่อโอกาสและความสามารถของกลุ่มคนในสังคมอย่างชัดเจน ทุนทางสังคมจึงเป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมชุมชน เพราะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ การเรียนรู้ร่วมกัน และความยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้กระบวนการสร้างนวัตกรรมในชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน

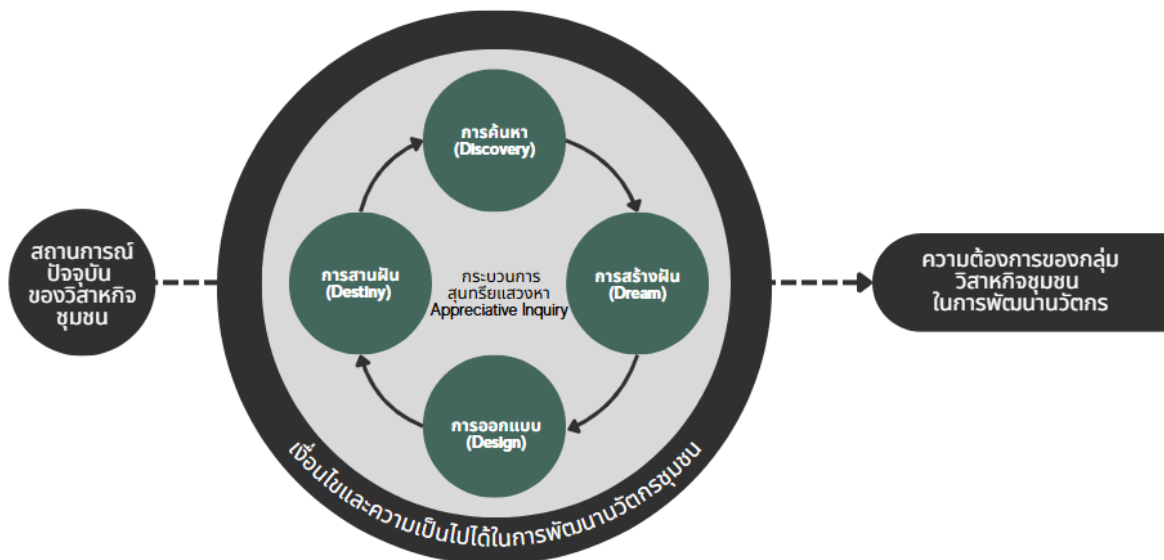
แนวคิดสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) เป็นกรอบคิดและกระบวนการสำหรับการพัฒนาและบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เน้นการสร้างพลังเชิงบวก โดยมุ่งค้นหาจุดแข็ง ศักยภาพ และคุณค่าที่มีอยู่ในบุคคล องค์กร หรือชุมชน แทนการมุ่งแก้ปัญหาแบบดั้งเดิม Whitney and Cooperrider (2011) อธิบายว่า AI เน้นการตั้งคำถามเชิงบวกเพื่อกระตุ้นการมองเห็นสิ่งที่ดีในตัวบุคคลและสภาพแวดล้อม พร้อมสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนา กระบวนการ AI มักดำเนินตามวงจร 4D ได้แก่ การค้นหาสิ่งที่ดีที่สุดในชุมชนที่มีอยู่ (Discovery) การร่วมกันสร้างภาพอนาคตที่ต้องการ (Dream) การออกแบบแนวทางหรือกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (Design) และการลงมือทำเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน (Destiny) ในเชิงประยุกต์ Cooperrider and Srivastva (1987) ได้นำแนวคิดสุนทรียแสวงหาไปใช้ในการพัฒนาองค์กรและพัฒนาชุมชน โดยชี้ให้เห็นว่าสุนทรียแสวงหาสามารถสร้างการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง เปิดพื้นที่สนทนาเชิงบวก และทำให้สมาชิกในชุมชนร่วมกันค้นพบทรัพยากรภายในที่ตนมีอยู่ กระบวนการนี้ช่วยให้เกิดการตื่นรู้ (Awareness) ของศักยภาพเดิม กระบวนการดังกล่าวเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาความคิดเชิงนวัตกรรม การเสริมสร้างความมั่นใจ และการยกระดับบทบาทของบุคคลให้กลายเป็นนวัตกรรมชุมชนที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนได้

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมพบว่า งานวิจัยด้านนวัตกรรมและนวัตกรรมส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับการศึกษาภายใต้บริบทขององค์กรขนาดใหญ่หรือระบบการจัดการที่เป็นทางการ เช่น โรงพยาบาล บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมักมุ่งเน้นปัจจัยเชิงโครงสร้าง องค์กรประกอบด้านบริหารจัดการ และสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อพฤติกรรมสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Scott & Bruce, 1994) ในขณะที่กลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีลักษณะพึ่งพาตนเอง มีทรัพยากรจำกัด และใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการดำรงอยู่ ยังไม่ได้รับการศึกษาเชิงลึกในประเด็นการพัฒนานวัตกรรมชุมชนอย่างชัดเจน ช่องว่างองค์ความรู้ดังกล่าวมีความสำคัญ เนื่องจากการพัฒนานวัตกรรมในระดับชุมชนต้องคำนึงถึงทุนทางสังคม วิถีชีวิต และบริบทเชิงวัฒนธรรมที่แตกต่างจากองค์กรขนาดใหญ่โดยสิ้นเชิง

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าวด้วยการนำแนวคิดสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry) มาใช้เป็นกรอบเชิงแนวคิดในการศึกษาสถานการณ์จริงของวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อพิจารณาว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถสนับสนุนการพัฒนานวัตกรรมชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับทุนเดิมของพื้นที่ และเชื่อว่าการใช้ AI จะช่วยเสริมพลังทุนทางสังคม เปิดพื้นที่การเรียนรู้ร่วม และขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมที่ยั่งยืนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน กรอบแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ชุมชนต้องการกับแนวทางการขับเคลื่อนผ่านกระบวนการสุนทรียแสวงหา ที่สามารถนำไปสู่การทำความเข้าใจเงื่อนไขและความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน พื้นที่วิจัยคือตำบลหนองแสง อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งมีการรวมกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนอย่างหลากหลาย ทั้งด้านการเกษตร การแปรรูปอาหาร การทอผ้าและหัตถกรรม รวมถึงกิจกรรมเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มตัวอย่างคือแกนนำและผู้แทนวิสาหกิจชุมชนจำนวน 12 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยกำหนด ได้แก่ ต้องเป็นประธานหรือกรรมการแกนนำที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างสำหรับการสนทนากลุ่ม (Semi-structured focus group interview guide) จัดทำขึ้นโดยอิงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วย 3 หมวดคำถามหลัก ได้แก่

(1) ความเข้าใจและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างนวัตกรรมชุมชน (2) ความต้องการด้านการพัฒนาและศักยภาพที่มีอยู่ของชุมชน และ (3) ความเป็นไปได้ เงื่อนไขสนับสนุน และข้อจำกัดในการประยุกต์ใช้กระบวนการสุนทรียแสวงหาในบริบทวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ ยังมีคำถามปลายเปิดเพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และมุมมองที่หลากหลายระหว่างผู้ร่วมสนทนา การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสนทนากลุ่ม โดยมีการบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม รวมถึงการสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ให้ข้อมูลเพื่อยืนยันความถูกต้องของเนื้อหา ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและนำมาบรรยายเชิงพรรณนา เพื่อสะท้อนสถานการณ์ความเป็นไปได้และเงื่อนไขการพัฒนานวัตกรรมชุมชนในบริบทพื้นที่ศึกษา

งานวิจัยนี้ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันยุทธศาสตร์ทางปัญญาและวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขที่โครงการ SWUEC-G 355/2565E พร้อมทั้งมีการจัดทำหนังสือยินยอมเพื่อคุ้มครองสิทธิและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลทุกคน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก ซึ่งมีการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทั้งหมด 8 กลุ่ม ครอบคลุมทั้งด้านเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปอาหาร ผ้าและหัตถกรรม รวมถึงกิจกรรมเชิงอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม กลุ่มเหล่านี้ถือเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญที่สะท้อนความหลากหลายทางทรัพยากรและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ข้อมูลได้จากการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลจำนวน 12 คน ซึ่งประกอบด้วยประธานกลุ่มและสมาชิกแกนนำที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นทั้งความต้องการเชิงพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อต่อยอดการสร้างนวัตกรรมชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพ และความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

ความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ

การศึกษาความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน โดยการสนทนากลุ่มกับผู้ร่วมวิจัย พบว่ามีความต้องการในการพัฒนาทั้งระดับบุคคล และระดับกลุ่ม เพื่อนำไปสู่การเป็นนวัตกรรมชุมชนที่สามารถขับเคลื่อนวิสาหกิจของกลุ่ม และกลุ่มอาชีพให้ดำเนินไปได้อย่างเข้มแข็ง และทันต่อการเปลี่ยนแปลงและบริบทของชุมชน มีศักยภาพในการพัฒนากลุ่มด้วยความรู้และนวัตกรรม โดยสะท้อนความต้องการในการพัฒนา มีรายละเอียดดังนี้

1) สร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มสะท้อนความต้องการให้มีการสร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่ ก่อนยกระดับเป็นนวัตกรรมชุมชนต่อไป เนื่องจากปัจจุบันสมาชิกวิสาหกิจส่วนใหญ่เป็นผู้สูง

วัย และวัยทำงานที่ใกล้เคียงกัน และเป็นกลุ่มทำงานกลุ่มเดิมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งกลุ่ม ทำให้การขยายผลไปสู่สมาชิกอื่น ๆ ในชุมชนยังมีน้อย ดังนั้นหากสามารถสร้างผู้นำรุ่นใหม่ โดยเฉพาะวัยทำงานและกลุ่มเยาวชน ให้เข้าร่วมกลุ่มและเป็นวัตรกรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้วิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ ของชุมชนได้

“ถ้าถามว่าอยากจะทำอะไร มันก็มีหลายอย่างนะ อย่างแรกเลยก็คืออยากให้คนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามาในกลุ่ม มาเรียนรู้กัน เป็นผู้นำในกลุ่มแทนเรา หรือช่วยทำให้กลุ่มเข้มแข็ง อยากให้มีคนใหม่มาหลายด้าน ตอนนี้จะด้านไหนเราก็รับอยู่ไม่กี่คน มันก็ไม่ได้กระจายให้คนอื่นได้เรียนรู้”

2) พัฒนาโค้ดท้องถิ่นที่มีศักยภาพ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าสิ่งที่อยากให้เกิดในกลุ่มวัตรกรคือการพัฒนาโค้ดท้องถิ่นให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเชื่อมโยงกิจกรรมหลากหลายเข้าด้วยกัน เช่น การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการสื่อสาร นำเสนอเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนวิสาหกิจดำเนินต่ออย่างเข้มแข็ง ซึ่งผู้สนทนากลุ่มเห็นว่าควรพัฒนาทั้งทักษะการสื่อสาร และการพัฒนาโค้ดกลุ่มใหม่ที่หลากหลายช่วงวัย เช่น เยาวชน วัยทำงาน วัยสูงอายุ เพื่อสามารถรองรับผู้เข้ามาเยี่ยมชมวิสาหกิจได้อย่างหลากหลาย และเป็นการขยายกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนแบบบูรณาการอีกด้วย

“จริง ๆ คนที่รู้และเล่าได้ก็มีหลายคน แต่บางคนก็พูดไม่เก่ง บางคนไม่ค่อยมีเวลา ถ้าเราสร้างตรงนี้ไว้เยอะ ๆ เวลาคนมาเที่ยว มาดูงาน เราก็จะมีคนคอยทำหน้าที่ตลอดเวลา บางทีเรารับเคสไม่ได้เพราะคนไม่พอค่ะ”

3) พัฒนาทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าพัฒนานวัตกรชุมชนที่จะนำไปสู่การพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพของตำบลหนองแสงให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สิ่งสำคัญคือการพัฒนาทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ซึ่งมีหลากหลายผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันแต่ละกลุ่มสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพได้ระดับหนึ่ง บางผลิตภัณฑ์มีมาตรฐานตามคุณภาพของผลิตภัณฑ์ แต่ยังคงขาดการต่อยอด พัฒนา ให้มีความทันสมัยแต่ยังคงสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ออกมายังตอบโจทย์ผู้ใช้ได้ไม่ครอบคลุม ดังนั้น กลุ่มวิสาหกิจเห็นว่าการที่จะพัฒนานวัตกรชุมชนสิ่งที่ควรให้ความสำคัญและได้รับการพัฒนาคือทักษะการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ทั้งในมิติของประเภทสินค้าหรือการบริการ บรรจุภัณฑ์ การตลาด และมิติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

“การต่อยอดผลิตภัณฑ์ อยากให้มีในชุมชน มันไม่ใช่แค่การต่อยอดแต่มันต้องสวยด้วย ทุกวันนี้ต่างคนต่างคิด ต่างคนต่างทำตามความเข้าใจและที่ทำได้ เลยอยากให้มีคนช่วยเรื่องนี้ มาสอน มาพาทำและเราก็ไปต่อยอดได้”

4) มีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มสะท้อนว่า ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพของหนองแสง ต้องเผชิญกับความท้าทายในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการของกลุ่ม การใช้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมทั้งหมดอาจยังไม่เพียงพอและตอบโจทย์คนในปัจจุบัน ดังนั้น การพัฒนานวัตกรรมชุมชนให้มีความรู้ด้านเทคโนโลยีจึงมีความจำเป็น เพื่อให้คนในชุมชนนั้นสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงาน เช่น การพัฒนา แปรรูปผลิตภัณฑ์ การตลาดออนไลน์และออฟไลน์ และการวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าผู้มาใช้บริการ ซึ่งนวัตกรรมชุมชนจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนสิ่งเหล่านี้ แต่สิ่งสำคัญ คือต้องมีเทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการดำเนินงาน และพัฒนานวัตกรรมของกลุ่มให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น

“ทุกวันนี้แค่ความรู้ความสามารถอย่างเดียวไม่พอแล้ว เมื่อก่อนเราทำออกมาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มาจากภูมิปัญญามันก็เพียงพอ คนก็สนใจ แต่ทุกวันนี้มันไม่ได้แล้ว มันต้องทันสมัย มันต้องออกแบบให้ตอบโจทย์สังคม และคุ้มค่ากับการผลิตออกมา มันจึงต้องมีเรื่องของเทคโนโลยีเข้ามาด้วยนะ ทำให้อย่างเดียวบางอย่างมันก็ไม่สวย ก็ต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย”

5) พัฒนาเครือข่ายการทำงาน สิ่งที่นวัตกรรมชุมชนสะท้อนความต้องการในการพัฒนา คือการพัฒนาเครือข่ายการทำงาน โดยเห็นว่านอกจากจะพัฒนาคนให้มีความสามารถในการทำงานแล้ว เครือข่ายการทำงานก็สำคัญ นวัตกรรมชุมชนต้องมีความสามารถในการสร้างเครือข่ายการทำงาน เพื่อขยายขอบเขตของผลิตภัณฑ์ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม โดยควรมีเครือข่ายทุกภาคส่วนเพื่อหนุนเสริมการทำงาน เช่น เครือข่ายภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน เครือข่ายวิสาหกิจด้วยกัน เครือข่ายกลุ่มอาชีพในชุมชน เครือข่ายภาควิชาการที่จะช่วยหนุนเสริมด้านความรู้ ทักษะต่าง ๆ

“คนที่จะเป็นนวัตกรรมชุมชนที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถประสานเครือข่ายการทำงานได้ดี อย่างบางกลุ่มเครือข่ายดีเขาก็ไปได้ไว ได้รับการสนับสนุนจากหลาย ๆ ส่วน เพราะเขารู้จักการเข้าหาเครือข่ายที่จะมาช่วย เช่น เครือข่ายด้านการตลาด การขอรับจากภาครัฐเข้ามาช่วยซื้ออุปกรณ์เครื่องมือ การหากกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกัน”

ความเป็นไปได้ในการใช้สุนทรียแสวงหาในการการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ผลการวิจัยในส่วนนี้อ้างอิงจากกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ว่าแนวคิดสุนทรียแสวงหา (Appreciative Inquiry: AI) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในบริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพจึงมุ่งทำความเข้าใจว่า ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ AI ซึ่งประกอบด้วย การค้นหา (Discovery) การสร้างฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการสานฝัน

(Destiny) สามารถสะท้อนศักยภาพ จุดแข็ง ความต้องการ และเงื่อนไขของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมได้อย่างไร ทั้งนี้ แนวคิดสุนทรียแสวงหาให้ความสำคัญกับการค้นหาคุณค่าและศักยภาพที่มีอยู่เดิม ผ่านการใช้คำถามเชิงบวกเพื่อดึงประสบการณ์ที่ดีในอดีต เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบัน และนำไปสู่การออกแบบอนาคตร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองแสง ที่มีทุนชุมชนหลากหลายและต้องการกระบวนการที่ช่วยต่อยอดการพัฒนาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ก่อนเข้าสู่การวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มกับผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเพื่อสำรวจความเป็นไปได้ของการประยุกต์ใช้สุนทรียแสวงหา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการพัฒนานวัตกรรมชุมชน 5 ด้าน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการเชื่อมโยงว่ากระบวนการ AI แต่ละขั้นตอนสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างไร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การค้นหา (Discovery) เพื่อค้นหาศักยภาพ ความเชี่ยวชาญหรือความสามารถของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งที่จะนำไปพัฒนานวัตกรรมชุมชนต่อไป เช่น ประสบการณ์การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ลักษณะนวัตกรรมที่ประสบความสำเร็จในมุมมองของผู้แทนวิสาหกิจชุมชน ทุนชุมชน โดยผู้วิจัยใช้การชี้แจง และชวนคิด โดยมุ่งเน้นการดึงความสามารถ ฐานทุน ของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจและกลุ่มอาชีพออกมา จากนั้นผู้เข้าร่วมช่วยกันสะท้อนแนวทางการค้นหาศักยภาพ ทุนของกลุ่มและชุมชน เช่น ต้องร่วมกันคิด ต้องให้ทุกคนมาสะท้อนจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และของกลุ่มทุนทางสังคมและวัฒนธรรม

“ตรงนี้นั้นเป็นจุดเริ่มต้นนะ ก่อนจะพัฒนาอะไรเราควรต้องรู้ก่อนว่าตอนนี้เป็นยังไง มีจุดแข็งจุดอ่อนอะไร ไม่ใช่แค่ตัวคน แต่ของกลุ่มด้วย”

2) การสร้างฝัน (Dream) เพื่อกำหนดภาพอนาคตของตนเองและกลุ่มร่วมกัน อยากเห็นภาพในทิศทางใด โดยผู้วิจัยชวนคิดต่อจากการค้นหาศักยภาพ จุดแข็งจุดอ่อน ด้วยคำถามชวนคิด “เมื่อทราบจุดแข็ง จุดอ่อน ของตนเองและกลุ่มแล้ว กลุ่มจะสามารถกำหนดทิศทาง หรือสร้างภาพฝันของกลุ่มร่วมกันได้หรือไม่ อย่างไร” โดยผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า การที่ทราบจุดแข็งจุดอ่อนเท่ากับเป็นการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้เห็นว่ากลุ่มมีของดีอะไร หรือทุนอะไรบ้าง มีอะไรที่ต้องปรับปรุงพัฒนา รวมถึงควรพัฒนาอย่างไร การกำหนดภาพอนาคตร่วมกันหรือการสร้างฝันร่วมกัน จึงเป็นแนวทางที่ควรทำ และเชื่อว่าแต่ละกลุ่มสามารถทำได้

“การที่เราเรากำหนดเป้าหมายร่วมกันเป็นสิ่งที่ควรทำนะ บางทีในกลุ่มวิสาหกิจเองก็ทำกัน ไม่ก็คน ไม่ค่อยได้มานั่งคุยกันว่าภาพที่กลุ่มเราอยากเห็นคืออะไรจริง ๆ ก็ทำตามกันมา มันเลยยังมองไม่เห็นภาพการพัฒนาที่ชัดเท่าไร สำหรับของผมนะ”

3) การออกแบบ (Design) เพื่อกำหนดกิจกรรมและวางแผน ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าการที่จะทำภาพฝันให้สำเร็จ สมาชิกของกลุ่มควรร่วมกันออกแบบกิจกรรม และวางแผน การดำเนินงานร่วมกัน โดยนำศักยภาพและทุน รวมถึงจุดแข็ง จุดอ่อน มาพิจารณาร่วมกันว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุตามความต้องการในการพัฒนาหรือแก้ปัญหา และบรรลุภาพฝันที่กำหนดร่วมกัน เป็นสิ่งที่จะปล่อยให้คนใดคนหนึ่งหรือผู้นำกลุ่มคิดอย่างเดียวไม่ได้ ต้องร่วมมือกัน รวมถึงการกำหนดบทบาทการทำงานเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมให้ชัดเจน

“สิ่งที่ทำให้วิสาหกิจหรือกลุ่มของเราไปต่อได้ มันก็ต้องมาช่วยกันคิดนะว่าจะทำยังไง
คิดอย่างเดียวไม่พอต้องช่วยกันทำด้วย”

4) การสานฝัน (Destiny) เพื่อนำสิ่งที่ออกแบบร่วมกันไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่าสิ่งที่ควรบรรลุการพัฒนานวัตกรรมชุมชน คือการลงมือปฏิบัติจริง จะทำให้เห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาที่ตัวบุคคล หรือการพัฒนากลุ่มวิสาหกิจ โดยผู้วิจัยชวนคิดความเป็นไปได้ในขั้นสานฝันด้วยคำถาม “ทุกคนคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้บรรลุแผนที่ออกแบบไว้” ผู้ร่วมสนทนากลุ่มช่วยกันสะท้อนให้เห็นว่า การจะบรรลุตามแผนที่ออกแบบต้องลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง เช่น การฝึกฝนทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทักษะการสื่อสาร การกำหนดบทบาทของกลุ่มให้ชัดเจน การฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีที่จำเป็น เช่น การขายออนไลน์ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารจัดการ การจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ

“อย่างแรกเลยที่จะทำให้เปลี่ยนได้คือการลงมือทำ ต้องทำนะถึงจะเกิด
คิดมาอย่างดี แต่ไม่ทำก็ไม่เกิด มันต้องช่วยกันทำจริงจัง”

ผลการศึกษาสถานการณ์และความต้องการในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มอาชีพพบว่า ชุมชนมีความต้องการหลัก 5 ด้าน ได้แก่ การสร้างผู้นำกลุ่มรุ่นใหม่ การพัฒนาไคด์ท้องถิ่นที่มีศักยภาพ การต่อยอดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน และการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน เมื่อวิเคราะห์ร่วมกับกรอบแนวคิดสุนทรียแสวงหา (AI) พบว่า กระบวนการสุนทรียแสวงหาสามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการที่สมาชิกชุมชนตระหนักรู้ศักยภาพ จุดแข็ง และข้อจำกัดของตนเอง ในขั้นตอน Discovery ซึ่งช่วยให้เห็นฐานทุนเดิมที่สามารถนำไปต่อยอดได้ ตามด้วยความพร้อมในการกำหนดอนาคตร่วมกันในขั้นตอน Dream ที่ช่วยสร้างภาพการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการทั้งห้าด้าน ขณะที่ขั้นตอน Design เปิดโอกาสให้ชุมชนมองจุดแข็งและจุดอ่อนเป็นโอกาสในการพัฒนาและออกแบบแนวทางปฏิบัติใหม่ให้เหมาะสมกับวิถีของพื้นที่ ตลอดจนขั้นตอน Destiny ที่ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการลงมือปฏิบัติเพื่อให้แผนการพัฒนาเกิดผลจริง ทั้งในระดับบุคคลและระดับกลุ่ม ดังนั้น ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้อย่างชัดเจนในการประยุกต์ใช้

แนวคิดสุนทรียแสวงหา ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหา (Discovery) การสร้างฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการสานฝัน (Destiny) เพื่อรองรับและขับเคลื่อนการพัฒนานวัตกรรมชุมชนในบริบทของวิสาหกิจชุมชนอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

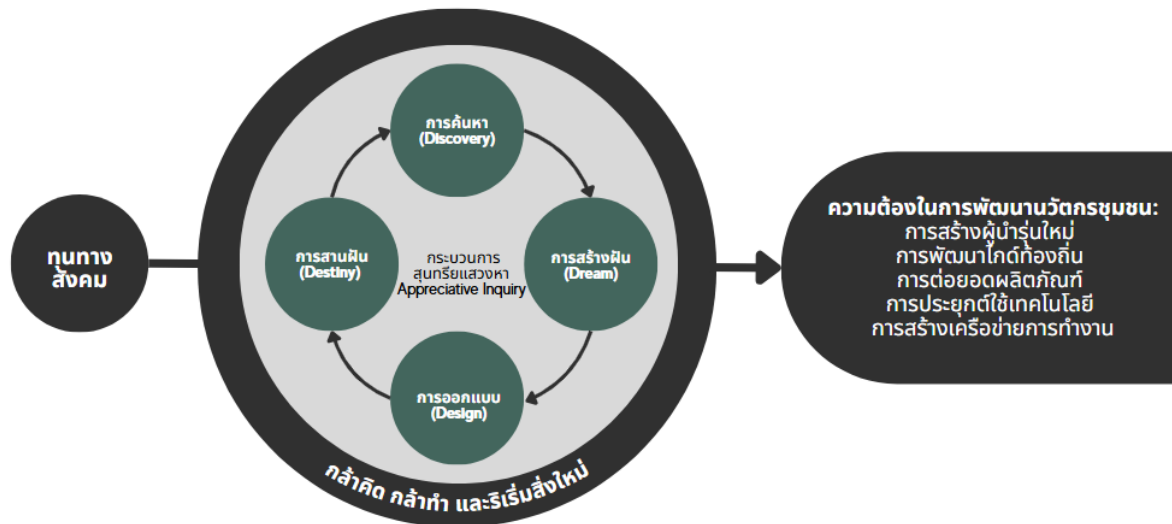
จากผลการศึกษาสถานการณ์ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนของกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนตำบลหนองแสง อำเภอบางพลี จังหวัดนครนายก พบว่า กระบวนการสุนทรียแสวงหาเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อให้เกิดการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าจากทุนเดิมของกลุ่ม รวมถึงสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นนวัตกรรมชุมชนได้อย่างมีเป้าหมายชัดเจน โดยสอดคล้องกับงานของ Demeshane and Nel (2018) แห่งที่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาในการพัฒนาชุมชน โดยพบว่า การดำเนินงานตามวงจร 4D ทำให้สมาชิกชุมชนเกิดความร่วมมือสูงขึ้น มีการตระหนักถึงทุนเดิมทางสังคมของตน และสามารถแปลงพลังบวกเหล่านั้นไปสู่การวางแผนและปฏิบัติจริงได้อย่างยั่งยืน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนวคิดสุนทรียแสวงหา มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ในระดับชุมชนได้จริง เป็นไปในแนวทางเดียวกันกับแนวคิดของ Rogers (1983) ที่กล่าวถึงการยอมรับนวัตกรรม ที่เริ่มต้นจากความตระหนักรู้ ความสนใจไปสู่การทดลองปรับใช้ และยอมรับนวัตกรรมในที่สุด โดยการใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนในแต่ละขั้นได้แก่ ขั้นค้นหา ช่วยให้สมาชิกตระหนักถึงจุดแข็ง และองค์ความรู้ภายในของตนเองและกลุ่ม เป็นการสืบค้นทุนทางปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการนำเสนอสนธิเทศ จินตนา และ ชีระพงษ์ ฐิริปาณิก (2563) ที่มองว่าวิสาหกิจชุมชนควรขับเคลื่อนจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่เดิม เช่น ประสบการณ์การแปรรูป หรือความเชี่ยวชาญด้านผลิตภัณฑ์ ขั้นสร้างฝัน ช่วยให้กลุ่มเห็นภาพอนาคตรวมกัน ซึ่งเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญ สอดคล้องกับงานของกรมการพัฒนาชุมชน (2546) ที่เน้นการสร้างจุดยืนและวิสัยทัศน์ของกลุ่มเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ขั้นการออกแบบ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการออกแบบกิจกรรม เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของ ตรงกับแนวคิดของ Rogers (1983) ว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนำนวัตกรรมมาใช้จะมีแนวโน้มยอมรับและสานต่อได้ดี และขั้นสานฝัน เน้นการลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งสะท้อนความเข้าใจว่านวัตกรรมไม่ได้เป็นเพียงผู้คิด แต่ต้องเป็นผู้ลงมือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์

ทั้งนี้ จากการสะท้อนปัญหา อุปสรรคของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพ แม้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการจะมีศักยภาพในตนเอง และมีความพร้อมในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน แต่ยังเผชิญอุปสรรค เช่น ขาดองค์ความรู้ ทักษะเทคโนโลยี และแรงงานรุ่นใหม่ ซึ่งงานวิจัยของ Kalyanamitra et al. (2024) ระบุว่า ช่องว่างระหว่างรุ่น เป็นหนึ่งในปัจจัยที่ทำให้เกิดการขาดความต่อเนื่องของนวัตกรรมในชุมชน ดังนั้นการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่จึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ ขณะเดียวกันความท้าทายด้านการตลาด การประชาสัมพันธ์ และการจัดการสมัยใหม่ก็สะท้อนความจำเป็นของการ

บูรณาการ เทคโนโลยีเข้ากับวิถีชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานของ วุฒิชชาติ สุนทรสมัย และคณะ (2566) ที่เสนอว่าการประยุกต์ใช้ดิจิทัลเป็นปัจจัยเร่งในการเพิ่มขีดความสามารถของวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนานวัตกรรมชุมชนควรเชื่อมโยงกับการเสริมสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สนิทเดช จินตนา และ อีระพงษ์ ภูมิปาณิก (2563) ที่มองว่าวิสาหกิจชุมชนต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย ภาคเอกชน หรือเครือข่ายผู้ประกอบการ โดยการมีเครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วยเติมเต็มองค์ความรู้และขยายโอกาสทางเศรษฐกิจ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ความร่วมมือ ความไว้วางใจ และเครือข่ายความสัมพันธ์ เป็นฐานสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรมชุมชน เมื่อทุนทางสังคมดังกล่าวถูกนำเข้าสู่กระบวนการสุนทรียแสวงหา ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การค้นหา (Discovery) การสร้างฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการสานฝัน (Destiny) จะช่วยเปิดพื้นที่ให้สมาชิกได้สำรวจศักยภาพของตนและของกลุ่มที่มีอยู่เดิมอย่างเป็นระบบ และค่อย ๆ เชื่อมต่อไปสู่การกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนาร่วมกัน ผลการวิจัยชี้ว่าเมื่อชุมชนดำเนินกระบวนการ AI ครบทั้ง 4 ขั้นตอน จะเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมที่นำไปสู่ความกล้าคิด กล้าทำ และริเริ่มสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นแกนกลางของการพัฒนานวัตกรรมตามที่แสดงในภาพ จากนั้นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะถูกส่งต่อไปสู่ชุดความต้องการพัฒนานวัตกรรมชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การพัฒนาโค้ดท้องถิ่น การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกัน ตามทิศทางของลูกศรในภาพที่แสดงถึงการนำผลจาก AI ไปตอบสนองความต้องการเชิงพัฒนาได้อย่างสอดคล้องและมีเหตุผลรองรับ ดังนั้น องค์ความรู้ใหม่จึงไม่เพียงยืนยันถึงความเป็นไปได้ของการใช้กระบวนการ AI ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน แต่ยังแสดงให้เห็นโครงสร้างเชิงกลไกเป็นลำดับการพัฒนาที่มีความเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทชุมชนอย่างแท้จริง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ความเป็นไปได้ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนด้วยแนวคิดสุนทรียแสวงหา

สรุป

การประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหา มีความเป็นไปได้สูงในการพัฒนานวัตกรรมชุมชน โดยพบว่าชุมชนมีทั้งความต้องการเชิงพัฒนา และศักยภาพเชิงบวกที่สามารถนำมาต่อยอดได้จริง ได้แก่ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การพัฒนาโค้ดท้องถิ่น การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายการทำงาน เมื่อเชื่อมโยงองค์ประกอบเหล่านี้เข้ากับกระบวนการสุนทรียแสวงหา 4D ได้แก่ การค้นหา (Discovery) การสร้างฝัน (Dream) การออกแบบ (Design) และการสานฝัน (Destiny) จะพบว่าชุมชนสามารถก้าวสู่การพัฒนานวัตกรรมได้อย่างเป็นระบบตามลำดับของกระบวนการ องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญจากงานวิจัยนี้คือการยืนยันว่าแนวคิดสุนทรียแสวงหาเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการดึงคุณค่า ศักยภาพ และประสบการณ์ที่ดีของชุมชนออกมาเชื่อมโยงกับความต้องการเชิงพัฒนา จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงทัศนคติและพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนในบริบทวิสาหกิจชุมชนไทย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน สามารถอธิบายได้จากการเชื่อมโยงความต้องการเชิงพัฒนาของกลุ่มวิสาหกิจ ได้แก่ การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ การพัฒนาโค้ดท้องถิ่น การต่อยอดผลิตภัณฑ์ การใช้เทคโนโลยี และการสร้างเครือข่าย เข้ากับแนวคิดสุนทรียแสวงหา ซึ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ร่วมกันค้นหาจุดแข็ง กำหนดวิสัยทัศน์ และออกแบบแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ดังนั้นข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานหรือ

สถาบันที่เกี่ยวข้องคือ ควรใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สำหรับออกแบบโครงการหรือกิจกรรมพัฒนานวัตกรรมชุมชนต่อไป โดยเฉพาะการทดลองใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาในวงเล็กของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อยืนยันประสิทธิภาพและความเหมาะสม ก่อนขยายผลสู่การพัฒนาเชิงลึกหรือการบูรณาการกับนโยบายในระดับที่กว้างขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบสำคัญที่สะท้อนถึงความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชน และยืนยันว่าแนวทางดังกล่าวสามารถดึงศักยภาพเชิงบวกของชุมชนออกมาได้จริง สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งศึกษาการสร้างและพัฒนานวัตกรรมชุมชนด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดสุนทรียแสวงหาอย่างเต็มรูปแบบ โดยเน้นการขับเคลื่อนผ่านวงจร 4 ขั้นตอน (Discovery, Dream, Design, Destiny) เพื่อให้เห็นผลการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ควรให้ความสำคัญกับการออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิก การใช้ทุนเดิมของชุมชนเป็นฐาน การสนับสนุนจากภายนอกอย่างตรงจุด และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติจริงในพื้นที่ ผลการศึกษาครั้งถัดไปจะช่วยยืนยันศักยภาพของแนวคิดสุนทรียแสวงหาในการสร้างและพัฒนานวัตกรรมชุมชน รวมทั้งขยายองค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้กับวิสาหกิจชุมชนในบริบทที่หลากหลายยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2546). *คู่มือการปฏิบัติงานวิสาหกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- จามรี พระสนธิ. (2563). การส่งเสริมนวัตกรรมชาวบ้านของชุมชนบ้านปางสา ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยสังคมและปริทัศน์*, 43(2), 181–218. สืบค้นจาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/socialresearchjournal/article/view/256605>
- วุฒิชชาติ สุนทรสมัย, วีระสิทธิ์ ปิติเจริญพร, วีระ ศิลปะรัตนภรณ์ และ พัชร พิสิทธ์. (2566). โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของประสิทธิภาพการตลาดดิจิทัลด้วยศักยภาพทางการตลาด กลยุทธ์การตลาด และพฤติกรรมเชิงนวัตกรรมการตลาดของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. *วารสารการจัดการธุรกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 12(1), 119–139. สืบค้นจาก <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/BJBM/article/view/260559>
- สนิทเดช จินตนา และ ชีระพงษ์ ภูริปาณิก. (2563). ปัญหา ข้อจำกัด และแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทย. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, 12(3), 179–194. สืบค้นจาก <https://journal.lib.buu.ac.th/index.php/law/article/view/8267>

สุกัญญา แซ่ม้อย. (2563). การพัฒนานวัตกรรมการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะนวัตกรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 22(1), 193–213.

สืบค้นจาก https://so06.tci-thaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/238013

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (pp. 241–258). New York: Greenwood. Retrieved from <https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>

Boyd, N. M., & Bright, D. S. (2007). Appreciative Inquiry as a mode of action research for community psychology. *Journal of Community Psychology*, 35(8), 1019–1036.
<https://doi.org/10.1002/jcop.20208>

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120. <https://doi.org/10.1086/228943>

Cooperrider, D. L., & Srivastva, S. (1987). Appreciative Inquiry in Organizational Life, in R. Woodman & W. Pasmore (eds) *Research in Organizational Change and Development*, 1, 129–169 Greenwich, CT: JAI Press.

Demeshane, J., & Nel, H. (2018). Applying the process of appreciative inquiry in community development. *Southern African Journal of Social Work and Social Development*, 30(3), 1–17. <https://doi.org/10.25159/2415-5829/3599>

Joyner, L., Lackey, N. Q., & Bricker, K. S. (2019). Community engagement: An appreciative inquiry case study with Theodore Roosevelt national park gateway communities. *Sustainability*, 11(24), 7147. <https://doi.org/10.3390/su11247147>

Kalyanamitra, R., Lakkhanapichonchat, T., Kalyanamitra, K., & Biadhok, C. (2024). Managing generation gap difference for working in the digital age. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 8(1), 396–412. Retrieved from <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ajrc/article/view/273236>

Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.

Scott, S. G., & Bruce, R. A. (1994). Determinants of innovative behavior: A path model of individual innovation in the workplace. *Academy of Management Journal*, 37(3), 580–607.
<https://doi.org/10.2307/256701>

Rogers, E. M. (1983). *Diffusion of innovations*. (3rd ed.). New York: Free Press.

Whitney, D., & Cooperrider, D. (2011). *Appreciative inquiry: A positive revolution in change*.

ReadHowYouWant.com